

hovim, odnosno sa vidljivim nastalim promjenama etničkih odnosa (ponjemčivanje itd.). Studij tih karata nada sve će privlačiti ne samo svakoga našeg etnografa, nego i demografa, historika pa i dijalektologa — i autor nas je njima također uvelike zadužio. — Drugi je takav prilog također u neku ruku prošireno jedno poglavlje iz gore prikazanog djela, treći se sa sličnom temom nadovezuje na prva dva, a četvrti je prilog posvećen posebnoj grupi slavenskih kolonija, u prvom redu najbrojnijih hrvatskih, na Moravskom Polju (Marchfeld). Istim načinom prikazivanja i na dvije karte s četiri pomoćne kartice autor je jednako zorno predočio stanje na tom razmjerno najmanje proučavanom, a napose etnografski veoma malo proučenom teritoriju.

Milovan Gavazzi

Ruska satiričeska skazka v zapis'ah seređiny XIX — načala XX veka. Podgotovka tekstov, stat'ja i komentarii D. M. Moldavskogo. Izd. Akademii nauk SSSR, Moskva-Leningrad 1955.

Ova je zbirka ruskih narodnih pripovijedaka svojim sadržajem izraz svega onog specifičnog, osobenog, za ostale narode izvanredno privlačnog, a definiciji neulovljivog duha što prožima ruski pripovjedački folklor; svojim komentarima i popratnom studijom ona je tipičan obrazac duha sovjetske folkloristike, kako se on oblikovao tokom posljednjih godina, sa svojim pozitivnim dostignućima i negativnim opterećenjima.

Pripovijetke su sve realističke, šaljive, odnosno, da se poslužimo redaktorovim terminom, satiričke. Susrest ćemo tu priče, kojih su nam motivi u ovom ili onom obliku gotovo svi dobro poznati i iz naših zbirki šaljivih narodnih priča i iz međunarodnog pripovjedačkog repertoara. Pa ipak su sve te priče, kada ih ovdje čitamo, drugačije i nove (to je ona tajanstvena moć narodne umjetnosti, njezino trajno stvaralaštvo i obnavljanje, kako u varijantama jedne priče u istom narodu, tako i u repertoarima pojedinih naroda promatranim kao cjeline). Ovoj recenziji nije zadatak da izrazi specifikum tih ruskih priča. Ovlaš spominjemo tek da usporedena s našom šaljivom pričom, koja je pretežno oštra, zgusnuta, škrta riječima, a bogata dinamikom, često sva skoncentrirana na snagu i duh replike, ruska priča daje drugačiju sliku: razgranata, sa razvijenom radnjom, bogatim dijalogom, s plastičnim slikanjem i izvanrednom komikom, s obilatim ritmičkim rimovanim rečenicama, dosjetkama, poslovicama, tradicionalnim formulama; i uza sve to dah specifičnog ruskog života i društvenih prilika (svojstvo koje se svuda na svoj način izražava u narodnoj priči svakoga naroda). Ovim je ruskim pripovijetkama snažno izražen element društvene satire u šaljivoj narodnoj priči: odnos prema bogatima, prema popu, prema plemstvu i caru; taj odnos izbija iz priča spontano, kao izraz života i životnih nedaća, obično bez svijesnog saznanja o dubljem smislu društvene kritike koji se u takvim pričama krije. Moramo odmah naglasiti da je taj element spontane društvene kritike značajan za narodne priče svih naroda i da on sam po sebi ne može biti kriterij za razlikovanje priča jednih naroda od drugih.

Citaoca će vjerovatno zanimati pregled motiva, sadržanih u ovoj zbirci, ali kako priča ima gotovo stotinu, ne ćemo moći tome udovoljiti. Spominjemo tek neke, vrlo poznate tipove priča: Ero s onoga svijeta (AT 1540), Rhampsinitus (AT 950), Dva novca (AT 1653* i 1654**), Tko prvi progovori (AT 1351), Brbljava žena (AT 1381), Lijena prelja (AT 1405), Vješti lopov (AT 1525), Skupa koža (AT 1535), Klin-čorba (AT 1548), Siromah na sudu (AT 1660), Za jednu kravu petero (AT 1735), Otelio se pop (AT 1739), Priče o glupacima (AT 1200—1350), Car i monah (AT 922), priče o nevjernoj ženi (AT 1560, 1380, 1730), Prevareni advokat (AT 1585), Mačka i divlje životinje (AT 103) itd.

Tekstovi priča uzeti su iz zbirki Azadovskoga, Afanasjeva, Dobrovoljskoga, Zelenina, Ončukova, Sadovnikova, Smirnova, braće Sokolov, Hudjakova, Erlenjeva, iz zapisa Moldavskoga, iz Gel'man-Bahtina i iz drugih nekih zbirki-

Izbor tekstova čini nam se vrlo dobrim i karakterističnim, dok je raspored građe, po našem mišljenju, donekle nepregledan i mozaičan: najprije tekstovi iz ranije štampanih zbirki, zatim studije Moldavskoga o ruskoj satiričkoj priči, pa članak Moldavskoga o kazivačima oči i sinu Bogatyrev i tekstovi njihovih priča, slijedi rasprava Moldavskoga o »Anegdotama starih Pošehonaca« V. Berezajskoga i napokon komentar, koji se odnosi samo na prvu grupu tekstova. Sve skupa — nehomogeno i nepregledno. Priče nisu numerirane, pa to otežava snalaženje u komentaru. Steta je što primjeri, koji se navode u popratnoj studiji, često nisu uzeti iz ove zbirke, a i onda kada jesu, čitalac to teško utvrđuje zbog nedostatka numeracije. Ova tehnička neujednačenost kvari donekle cjelokupni dojam o zbirci, ali mi je ne mislimo ni u kom slučaju ocijeniti tek kroz prizmu tih formalnih osobina.

Reći ćemo stoga posve kratko nešto i o problematskom tretiranju ruske pripovijetke u studiji i komentarima D. M. Moldavskoga. Pozitivno je i vrijedno što se autor ne ograničava na tehničke primjedbe o izvorima tekstova, već nastoji uputiti čitaoca u cjelokupni problem šaljive, odnosno satiričke ruske narodne priče: definicija vrste, elementi geneze, nacionalna specifična, prikaz značajnih ličnosti pripovjedača. Pregled i karakteristika pripovjedača, kao i mjestimično karakteriziranje tekstova čine nam se vrlo uspjeli. Ne možemo isto to reći o svim autorovim sudovima, prvenstveno baš zato ne, jer u njima često vidimo izraz onih svojstava sovjetske folkloristike, koja su je pred više godina mnogo unazadila (a ima znakova da se danas počinju ozbiljnije revidirati). Ne možemo prihvatiti autorovu klasifikaciju pripovijedaka, prema kojoj satiričke priče čine posebnu skupinu i obuhvaćaju otprilike ono što je ruska folkloristika ranije, u skladu s podjelom Aarne-Thomsona, nazivala »bytovajac« ili »novelistička« priča. Autor otvoreno iznosi mišljenje da naziv »novelistička« ne odgovara zato, jer on rusku priču navodno genetički pogrešno povezuje sa srednjevjekovnom zapadnoevropskom novelom, dok s druge strane naziv »bytovajac« implicira misao kao da u ostalim vrstama priča nema realističkih elemenata. Ovo apriorno odbijanje veze ruske narodne priče s evropskom bilo je dosada vrlo kobno za sovjetsku folkloristiku. A ako je točno da realističkih elemenata ima i u fantastičnoj narodnoj priči, onda je jednako tako točno i to da fantastična priča obiluje i satiričkim svojstvima. Nije nam jasno kako bi izgledala klasifikacija narodne pripovijetke sa posebnom skupinom satiričkih priča, ako se sjetimo da neka priča istoga tipa, s istim motivima u ustima jednog kazivača poprima satiričke crte, a u drugoga ne. Satira je imanentno svojstvo brojnih narodnih pripovijedaka i istinska je zasluga D. Moldavskoga što je to svojom zbirkom tako plastično predočio, ali je neumjesna i nedovoljno promišljena težnja da se tim nazivom zamijeni usvojena međunarodna klasifikacija priča po tipovima i motivima. Uopće je šteta što se autor nigdje ne osvrće na međunarodne varijante svojih tekstova (iako bi to mogao lako, jer su indeksom Andrejeva po sistemu Aarne 1929. Rusi bili među prvima u Evropi koji so stekli indeks svojih narodnih priča), ne zato da međunarodnim komparacijama ubije specifikum ruske priče, već naprotiv baš zato da pomoću njih istakne i predoči ono što je u ruskoj priči zaista osobeno. Samo jedno — tu treba biti objektivna i obazriv. Ne slažemo se s Moldavskim kada on na više mjesta pomoću sasvim slučajnih i beznačajnih primjera nastoji naglasiti socijalnu, klasnu oštricu ruskih priča, prema navodnoj socijalnoj indiferentnosti priča drugih naroda. Da bi pokazao klasnu usmjerenost ruske priče, za razliku od ostalih, autor navodi mnoge sadržaje, koji su, međutim, vrlo slično izraženi i kod ostalih naroda (na pr. o došljaku s »onog svijeta«, o Semjakinom sudu, o lukavcu u vreći, o drvetu koji »govori« itd. Priča o Semjakinom sudu ima izvanredno zanimljivu i blisku paralelu kod nas u Vrčevičevoj priči »Hero i njegov aga«. Povezivanje ruske priče o Semjaki s tamošnjim sudbenim prilikama u 17. v. ima svoju ozbiljnu i realnu osnovu, ali za potpuno razumijevanje priče potrebno je ispitati i njezine paralele kod ostalih naroda). Govoreći o klasnoj borbenosti

satirične priče, avtor svakako pretjeruje. Ono što je u priči tek spontani, nesvjesni otpor i jetka umjetnički simbolična osveta za vlastito siromaštvo, to u interpretaciji Moldavskoga postaje na neki način svjesna i gotovo organizirana borba protiv klasnog neprijatelja. Zaista je pretjerana i neosnovana tvrdnja da rugalice glupim, praznovjernim, nespretnim ljudima, a posebno glasovite rugalice »Pošehoncima« po pravilu simboliziraju predstavnike bogatih eksploatorskih klasa. S druge strane autor suviše olako i brzo donosi sudove o antireligioznim elementima satirične priče. Postojano javljanje vjerskog skepticizma, antiklerikalnosti, komičnog parodiranja crkvenih obreda u tim pričama pouzdano je tu prisutno. Ali izvor, smisao i domet svih tih pojava nisu još dovoljno ispitani. Nema dovoljno osnova za autorovu uopćenu tvrdnju da junak ruske satirične priče sam ne vjeruje ni u što, da satirička priča poprma crte ateizma, da su priče o vještom lopovu (na pr.) »od samog svog početka bile usmjerene protiv svemogućih religioznih vjerovanja«. Implicirati narodnoj priči tako moderna i suvremena gledišta ne odgovara ipak tradicionalnoj sredini koja je stoljećima nosila i razvijala simultano i fantastičnu bajku i vjersku legendu i satiričku priču. Da zaključimo: ova nam zbirka donosi izvanredno vrijednu i značajnu građu, studija i komentar daju važnih podataka i navode na zanimljive misli, ali šteta je što nisu pisani malo odmjerenije i što sadrže izvjesne apriorne sudove.

Maja Bošković-Stulli

Stief Carl, *Studies in the Russian Historical Song* by C. S. Köbenhavn. Rosenkilde and Bagger, 1953, 274 str.

Kopenhagenski univ. prof. dr. Carl Stief hoće, kakor pravi u uvodu, v svoji knjigi podati nekak uvod u problem ruske zgodovinske ljudske pesmi, ki ga je ruska znanost še komaj načela, nekak prvi pogled v njen značaj in raznovrstne oblike, hkrati prispevek k poznavanju življenja ruske ljudske pesmi v preteklih stoletjih.

V prvem poglavju nam predstavlja štiri lirične zgodovinske pesmi (v petih inačicah) iz zbirke petih velikoruskih pesmi, ki si jih je prepisal (ali dal prepisati) kaplan angleškega poslanstva na Ruskem v letih 1619—1620 Richard James. O prvi pesmi, zmagoslavnem spevu o ponesrečenem napadu krimskih Tatarov na Moskvo, avtor z nadrobno zgodovinsko analizo ugotavlja, da se nanaša na poslednji njihov poskus, zavzeti Moskvo s presenečenjem, pod kanom Gazi Girejem leta 1591, pa jih sam Gospodov glas zapodi v beg (str. 19—36). Dve inačici Tožbe Ksenije Godunove, ki po nagli smrti svojega očeta carja Borisa in ob zmagovitem približevanju Lažnega Demetrija žaluje, da bo morala »v temnu keliju stupiti, u igumeniji blagoslovitca«, pričata, da je pesem nastala v tednih pred samozvančevim prihodom (15. aprila—20. junija 1605), ki ji je pripravil še vse hujšo usodo (str. 37—46). V tretji pesmi, o smrti Michaila Vasiljeviča Skopina-Sujskega, mladega zmagalca nad samozvancem v Tušinu (24. aprila 1610), kaže pesnik žalost moskovskih meščanov zaradi hude izgube, škodoželjno veselje izdajalskih velikašev, ki so s tem povzročili izgubo Novgoroda (1611) in izdali domovino Poljakom; ne besede pa ob teh razmerah ne zine, da so junaka zastrupili (str. 47—53). Četrta pesem izraža ljudsko radost ob vrnitvi zamenišenega očeta carja Michaela Fjodoroviča Filareta iz poljskega ujetništva (14. julija 1619); nastala je neposredno po tem dogodku, da jo je mogel James še prepisati (str. 54—56). V sklepnem odstavku poglavja avtor še ugotavlja, da so te pesmi nastale v moskovskem meščanskem okolju, in brani nasproti Danilovu in Gudziju njihov ljudski značaj (57—60).

V drugem poglavju prof. Stief obravnava epske zgodovinske pesmi in to prav tako ob snoveh iz dobe »zmede«. Pesem o prevari in poginu Lažnega Demetrija je nastala tik po nesrečnikovi smrti in se po snovi in mišljenju ujema z uradnimi zgodovinskimi poročili. Daroviti pesnik se je kljub množici